

Варшава, 13.08.2015

СПРАВА ОЛЕКСАНДРА ОРЛОВА

Понад 15 років в Україні триває незаконне кримінальне переслідування 60-річного громадянина Польщі, члена Союзу журналістів України, правозахисника та батька трьох дітей, зокрема двох малолітніх, Олександра Орлова. Протягом останніх 4 років він, незважаючи на тяжкий стан здоров'я і похилий вік, утримується в СІЗО м. Одеси. Орлов очікує на вирок суду. Судочинство триває майже 100 засідань і, все вказує на те, що справа навмисно затягується. Причиною переслідування Олександра Орлова може бути його активна журналістська та громадська діяльність, зокрема в області боротьби з корупцією.

Кримінальна справа проти Олександра Орлова складається з двох епізодів. Перший бере свій початок ще у 2000 році і пов'язаний з обвинуваченнями у незаконному зберіганні наркотичних засобів. Згідно другого епізоду, Орлов звинувачується у причетності до вбивства. Обидва обвинувачення є сумнівними і не опираються на переконливі докази, а судова тяганина супроводжується низкою порушень і штучно затягується.

1. ОБВИНУВАЧЕННЯ У НЕЗАКОННОМУ ЗБЕРІГАННІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

13.04.2000 в Одесі Олександр Орлов був затриманий міліцією за підозрою у зберіганні наркотичних засобів. Під час затримання не було складено протокол про затримання і протокол обшуку, а через певний час у кишені Орлова «знайшли» героїн¹, що і спричинило до порушення кримінальної справи проти нього. 19.04.2000 Орлов був звільнений з-під варті. Протягом подальшого кримінального провадження він залишався під підпискою про невиїзд. 01.09.2000 після закінчення досудового слідства справу було передано до Жовтневого районного суду м. Одеси. **31.01.2003 суд виправдав Олександра Орлова за недоведеністю його вини у вчиненні злочину.**

22.04.2003 апеляційний суд Одеської області скасував вирок суду першої інстанції у зв'язку з процесуальними порушеннями та повернув справу на новий розгляд. 13.04.2006 Приморський суд м. Одеси визнав Орлова винним по всіх пунктах обвинувачення та призначив йому покарання у вигляді позбавлення волі строком на 1 рік та звільнив його від відбування покарання у зв'язку зі спливом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності. 20.06.2006 апеляційний суд скасував це рішення і знову повернув справу на новий розгляд.

12.06.2007 Приморський суд м. Одеси закрит кримінальну справу щодо Олександра Орлова у зв'язку зі спливом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності. Проте 18.09.2007 апеляційний суд втретє скасував рішення суду та передав справу на новий розгляд.

15.12.2011 Європейський суд з прав людини закінчив розгляд справи «Орлов проти України». **ЄСПЛ вирішив, що у справі Орлова тривалість провадження була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку», що є порушенням п. 1, ст. 6 Конвенції про захист прав людини та**

¹ <http://maidan.org.ua/static/mai/1008008714.html>

основоположних свобод. Також ЄСПЛ постановив виплатити Орлову 3000 євро відшкодування моральної шкоди².

Не зважаючи на рішення ЄСПЛ, справа проти Олександра Орлова за звинуваченням у незаконному зберіганні наркотичних речовин не була закрита.

2. ОБВИНУВАЧЕННЯ У ЗАМОВЛЕННІ ВБИВСТВА. ЗАТЯГУВАННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

11.09.2007 в Одесі було вбито інспектора автотранспортної інспекції Сергія Мрочка. Вбивць знайшли лише через 4 роки. Ними виявилися Олександр Арутинов та Борис Верецький – члени кримінального угруповання Георгія Стоянова (помер у 2010 році). Замовником вбивства затримані назвали Стоянова. Згідно з версією слідства та першими свідченнями обвинувачуваних, саме Олександр Орлов попросив Стоянова вбити Мрочка. На засіданні 24.06.2015 Верецький змінив покази – він переконував, що вказівок Орлова вони не виконували, а підкорялися тільки Стоянову, який наказав «налякати» Сергія Мрочка³.

Сам Орлов свою причетність до вбивства категорично заперечує. Причини порушення кримінальної справи проти себе він пояснює наступним чином: *«Вступивши в злочинну змову Василь Каліщук, Шалит, та інші УБОЗівці ГУ МВС України в Одеській області вибрали мене замовником і організатором вбивства, скоєного в 2007 році, коли я працював заступником директора центрального автовокзалу Одеси. Іншими словами, тільки тому, що я працював на цій посаді, а у них був «висяк», [Орлов має на увазі низку кримінальних справ за фактами порушень і корупції, які раніше велися УБОЗівцями, яких вони, мабуть, не змогли або не захотіли з'ясувати на підставі дійсної ситуації], вони вирішили повісити його на мене [тим самим приписуючи йому не скоєний ним злочин]. Це була помста»*. Варто відзначити, що у Каліщука був особистий мотив для помсти Орлову – він заборгував журналісту велику суму грошей⁴.

Як стверджує Орлов, В.Г. Каліщук та А. В. Шаліт діють спільно зі злочинною групою «Стояна». Під час одного з слухань Шаліт повинен був зняти на мобільний телефон обличчя адвоката Орлова, щоб передати запис бандитам, які залякували адвоката. Родина Орлова страждала від переслідувань, погроз, стеження і спроб шантажу. Згідно зі свідченнями Орлова, під час одного з конвоювання підполковник Шаліт погрожував, що за його наказом над журналістом будуть знущатися інші ув'язнені, над якими цей офіцер має контроль.

Олександр Орлов, Олександр Арутинов та Борис Верецький були затримані у вересні 2011 року.

Після затримання до Олександра Орлова застосовували **тортури, а також здійснювався психологічний тиск на його близьких**. 15.09.2011 р під час допиту Орлова жорстоко побив майор УБОЗ А. А. Щелконогов в присутності слідчого Гузунової, адвоката і перекладача – у Олександра були пошкоджені шийні хребці. Без надання допомоги Орлова на приватному автомобілі відвезли в слідчий ізолятор, персонал якого через травми не хотів його брати – зрештою, журналіста так і прийняли після дзвінка з УБОЗу.

Адвокат повідомив Орлову, що слідчі вимагають 500 000 доларів за врегулювання справи, оскільки вважали, що поляк, який був у США, є багатою людиною і може себе викупити. Насправді Орлов не мав грошей.

Під час грубих обшуків, проведених Шалітом в будинку дружини Орлова, працівники міліції вимагали віддати золото, ювелірні прикраси та гроші. Маленькі дочки Орлова були свідками

² http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_921

³ <https://www.youtube.com/watch?v=Mt50-q2VMzs>

⁴ http://od-news.com/index.php?option=com_content&task=view&id=27355&Itemid=6

агресивного і вульгарної поведінки по відношенню до їх матері – під час обшуку міліціонери кричали, зокрема: «Кінець твоєму чоловікові!», «Шукай собі коханця!». 28.04.2012 справа Орлова була направлена на розгляд до суду. Згідно матеріалів кримінальної справи Орлов обвинувачується в здійсненні групового навмисного вбивства (ст. 28, ст. 115 КК України), а також в незаконному зберіганні наркотичних засобів (ст. 229-б КК України).

Справа штучно затягувалася як на стадії слідства, так і після направлення до суду. Протягом 10 місяців відбувалося визначення в який суд направляти справу для розгляду та склад суддівської колегії. Лише 18.02.2013 в Приморському суді м. Одеси відбулося перше судове засідання по справі.

19.08.2015 має відбутися вже 100 (!) за ліком судове засідання. Понад 20 разів судові засідання переносилися з різних причин (відсутність адвоката у Орлова, неявка свідків, відсутність перекладача, декілька разів Орлова просто не було доставлено до зали суду). Лише 21.04.2015 було вперше вислухано свідчення потерпілої сторони в особі пані Руденко – вдови Сергія Мрочка. Відповідно до її позиції, вона просить суд застосувати найбільш м'яке покарання відносно обвинувачуваних Арутинова і Верецького, оскільки вони почали виплачувати їй «грошову компенсацію». Водночас, Руденко просить суд застосувати щодо Орлова найбільш жорстке покарання, оскільки він не виплачує компенсації і відмовляється визнати свою провину⁵.

3. ПОГІРШЕННЯ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ОБВИНУВАЧЕНОГО ВНАСЛІДОК ТРИВАЛОГО УТРИМУВАННЯ ЙОГО ПІД ВАРТОЮ

Одразу після затримання відносно Олександра Орлова було обрано найтяжчу міру запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Його помістили до СІЗО № 21 м. Одеси, де він перебуває до цього часу. За словами самого обвинуваченого, умови тримання його в СІЗО № 21 – жахливі. *«Порушення всіх розумних термінів незаконного арешту, катування, катування, катування в кожен момент... У суді сиджу на підлозі, документи і справа – на лавці. Від шести до восьми годин у підвальному карцері суду без їжі, в диму, без води!!! Без вікон, свіжого повітря ... Так само в камері СІЗО – в диму, при курцях. Хоча вони намагаються палити в годівницю мало що дає»,* - відтворює у пам'яті сам Олександр.

Санітарні умови в камері є фатальними: бруд, комахи, прогнилі матраци, поламані нари. У закладі поширеним явищем є СНІД і туберкульоз. Орлов тримається практично за рахунок продовольчих передач, які привозить його дружина – їжею, якою годують у СІЗО, харчуватися неможливо. Він не отримує ні молочних продуктів, ні м'яса, тільки кашу і протухлі буряки, огірки і помідори. Орлов послідовно відмовляється давати хабарі, завдяки яким інші ув'язнені отримують дозвіл на доставку їм повноцінної їжі ззовні.

Жахливі умови утримання в СІЗО, вибивання пояснень і зізнань у злочині, якого він не вчиняв, а також похилий вік (60 років) – все це значно погіршило здоров'я Олександра Орлова. Наявність висновку судово-медичної експертизи № 44 від 05.03.2015 – яскраве підтвердження цього. Так, у резолютивній частині висновку зазначено, що на момент медичного огляду Олександра Орлова експертною комісією, в нього виявлено наступні захворювання: ішемічна хвороба серця; атеросклеротичний кардіосклероз; гіпертонічна хвороба 2 ступеня; серцева недостатність; виразкова хвороба дванадцятипалої кишки, стадія ремісії; хронічний холецистит; хронічний панкреатит, остеохондроз та ін. Під час перебування в хірургічному відділенні у зв'язку з операцією наприкінці липня 2015 року Орлова постійно охороняли три озброєних охоронця (один постійно прикутий до нього наручниками), а вночі його приковували наручниками до ліжка.

⁵ http://od-news.com/index.php?option=com_content&task=view&id=44547&Itemid=1

Варто відзначити, що під час численних судових засідань Олександр Орлов вже 7 разів подавав суду клопотання про зміну йому запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на більш легкий, посилаючись на тяжкий стан здоров'я. Жодного разу дане клопотання не бралось до уваги суддями Приморського районного суду м. Одеса (за час суду було змінено 5 суддівських колегій), які вважали, що стан здоров'я Олександра в нормі (хоча факти втрати свідомості під час судових засідань мала свідчити про зворотне).

4. ЖУРНАЛІСТСЬКА І ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА ОРЛОВА

Кримінальне переслідування Орлова може бути спричинене його журналістською і громадською діяльністю.

У 1998 році на прохання друзів Олександр Орлов приїхав з Польщі (де він жив багато років і отримав польське громадянство) в Одесу, щоб допомогти створити там організацію з захисту прав людини «Рутенія-Мир». Він зайняв посаду головного редактора інтернет-порталу «Набат», який став популярним засобом масової інформації, що викривав зловживання влади. Орлов описував, зокрема, справу зникнення журналіста Георгія Гонгадзе, що викликало міжнародний скандал і що стало плямою на репутації тогочасної української влади після виявлення факту вбивства журналіста за наказом з оточення президента Кучми. Орлов описував випадки шахрайства при організації тендерів і практику експорту зброї до Ліберії та Сьєрра-Леоне, на які поширювалася ембарго. Він висвітлював деталі справи про злочинну схему банкрутства Державної судноплавної компанії «Чорноморське морське пароплавство» в Одесі, порушення при передачі франшизи на нафтовий порт в Одесі, а також випадки співпраці працівників міліції з міжнародними злочинними групами та участі міліціонерів у замовних вбивствах. У 2003 році Орлов писав про пікантні подробиці біографії тодішнього нового прем'єр-міністра Віктора Януковича та історію «Донецького клану». Його статті з'являлися, зокрема, на інтернет-сервісах «Україна кримінальна», «Майдан» і «Свобода».

Згідно зі свідченнями Орлова, в той час, коли він працював журналістом, за ним стежила Служба безпеки України, а влада ставилася до нього як до персони нон грата: на 2 роки йому було заборонено в'їзд на територію України. Крім того, Олександр Орлов описував злочинні діяння лідера злочинної організації Олександра Аргента (псевдо «Ангел») та його співпрацю з правоохоронними органами міста Одеси⁶. У доробку журналістської діяльності Орлова також наявні статті-розслідування про мера Одеси Геннадія Труханова, а також народного депутата України Сергія Ківалова, який все ще є дуже впливовою особою в Одесі і за загальною думкою є уособленням корупції в країні⁷ (нині Ківалов є головою Комітету з питань правосуддя Верховної Ради; Ківалов є також представником України у Венеціанській комісії, яка видає висновки про плановані конституційних реформах в Україні; як голова Центральної виборчої комісії він відповідає за масову фальсифікацію результатів президентських виборів у 2004 році, які безпосередньо призвели до спалаху Помаранчевої революції, Ківалов також виконує функцію президента Одеської юридичної академії).

Перебуваючи в ув'язненні, Орлов намагається допомагати іншим затриманим – пише від їхнього імені листи, скарги, описує випадки порушення прав утримуються під вартою осіб. Через це у нього часто проводили обшуки, в ході яких тюремний персонал вилучав його записи.

⁶ https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1616854788586475&id=100007859081599

⁷ <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/byly-wspolpracownik-janukowycza-zbudowal-palac-w-odessie,539390.html>

5. ПІДТРИМКА З БОКУ ЗМІ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

В лютому 2012 року ряд журналістів і громадських активістів підписали і направили колишньому Президенту Віктору Януковичу колективний лист з проханням посприяти звільненню незаконно утримуваного під вартою Олександра Орлова⁸.

Попередні втручання польської і української влади у справі Орлова не дали задовільних результатів. Очевидними були прогалини у встановленні основних даних: наприклад, той факт, що Орлов є виключно громадянином Польщі (він ніколи не мав українського громадянства). Сім'я була не в змозі самостійно оплатити послуги адвоката – громадський захисник був присутній тільки під час слухань; не було можливості узгодити з ним стратегію захисту. Через фінансові труднощі дочку Орлова перевели з польської школи в українську.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (омбудсмен) Валерія Лутковська обіцяла вжити заходів, щоб зробити можливим звільнення Орлова від арешту до вироку суду, проте ця обіцянка не була виконана. Бюро Спікера громадянських прав Республіки Польща направило клопотання до українського омбудсмена, посилаючись на затяжний характер судового розгляду. У липні 2015 року Бюро Спікера цивільних прав звернулося до консула Республіки Польща в Одесі з проханням актуалізувати правовий та фактичний статус справи Орлова.

Орлов, перебуваючи під вартою, намагається підтримувати контакт з журналістами і з їх допомогою описувати умови, в яких знаходиться: публікації з'являлися, зокрема, на сервісі www.kz.com.ua і Odessa Daily. Журналіст Ірина Голобородько, яка писала про порушення закону в справі Орлова, отримувала анонімні погрози по телефону.

Протягом останніх тижнів за справою Олександра Орлова стежать депутати польського парламенту. Так, Енджей Левандовські (Andrzej Lewandowski), Адам Рибаківіч (Adam Rybakowicz), Тадеуш Возняк (Tadeusz Woźniak) та Марія Зуба (Maria Zuba) звернулися до губернатора Одеської області Міхеїла Саакашвілі з проханням посприяти припиненню неправомірних дій слідчих і суду в справі Орлова. З ініціативи Ханни Махінської (Hanna Machińska), Директора Інформаційного бюро Ради Європи у Варшаві, та Фондації «Відкритий Діалог», 19.08.2015 парламентарії Малгожата Гошевська (Małgorzata Gosiewska) від партії «Право і справедливість» та Марцін Свенціцький (Marcin Świącicki) від партії «Громадянська платформа» відправляються до Одеси зі спеціальною місією від Сейму Польщі, яка проведе перевірку умов утримання Олександра Орлова під вартою.

Історія кримінального переслідування Олександра Орлова є кричущим прикладом свавілля української правоохоронної системи. В умовах відсутності переконливих доказів провини обвинуваченого, умисно затягується судовий розгляд справи. Весь цей час Олександр Орлов, не зважаючи на похилий вік та тяжкий стан здоров'я, утримується в ув'язненні.

Фондація «Відкритий Діалог», вимагає негайної зміни міри запобіжного заходу для Олександра Орлова із утримування під вартою на підписку про невиїзд, оскільки для цього існують законні передумови (ст. 150 і ст. 274 КПК України⁹) – тяжкий стан здоров'я (підтверджується висновком судово-медичної експертизи) та похилий вік обвинуваченого.

Відповідно до рішення ЄСПЛ (справа «Орлов проти України»), з Олександра Орлова мають бути зняті обвинувачення в незаконному зберіганні наркотичних засобів.

⁸ <http://www.048.ua/article/122670>

⁹ Згідно з новим КПК України 2012 року, усі справи, направлені до суду до моменту вступу нового КПК в силу (тобто до листопада 2012 р.) слід розглядати за КПК України 1960 року. Справа Орлова була направлена до суду в квітні 2012 року, тобто до моменту набрання чинності нового кодексу.

Також ми вважаємо, що судова тяганина в справі Олександра Орлова затягується штучно і повинна бути пришвидшена.

Фундація «Відкритий Діалог» закликає українську та міжнародну громадськість пильно стежити за розвитком справи Олександра Орлова і вимагати у компетентних органів України його негайного звільнення та припинення кримінального переслідування.

Всі охочі можуть підтримати наші вимоги, звернувшись за адресами:

Контакти в Україні:

- Приморський районний суд м. Одеси – 65029, м. Одеса, вул. Балківська, 33, тел.: +38 048 784 71 36, e-mail: inbox@pm.od.court.gov.ua;
- Прокуратура Одеської області – 65026, м. Одеса, вул. Пушкінська, 3, тел.: +38 048 731 98 19;
- ГУ МВС України в Одеській області (міліція) – 65014, м. Одеса, вул. Єврейська, 12, тел.: +38 048 779 40 6;
- Тимчасовий виконуючий обов'язки начальника управління по боротьбі з організованою злочинністю ГУ МВС України в Одеській області Микола Чернов - 65011, м. Одеса, вул. Осипова, 23, тел. : +38 048 722 42 95;
- Начальник СІЗО №21 Леонід Нанаров – 65059, м. Одеса, вул. Люстдорфська дорога, 11, тел. : +38 048 765 73 93;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Валерія Лутковська – 01008, м. Київ, вул. Інститутська, 21/8, тел.: +38 044 253 75 89, e-mail: hotline@ombudsman.gov.ua;
- Голова Одеської обласної державної адміністрації Міхеїл Саакашвілі – 65032, м. Одеса, проспект Шевченка, 4, тел. : +38 048 718-95-82, e-mail: genotdel@odessa.gov.ua;

Міжнародні контакти:

- Генеральний секретар Парламентської асамблеї Ради Європи Войцех Савіцкі – e-mail: wojciech.sawicki@coe.int;
- Віце-президент Європейського парламенту Ришард Чарнецький – Rue Wiertz 60, 1047 Брюссель, Бельгія, тел.: +32 28 лютого 45441, e-mail: ryszard.czarnecki@europarl.europa.eu;
- Заступник голови польської делегації Європейської народної партії Анджей Гжиб – координатор групи Європейської народної партії в підкомітеті Європарламенту з прав людини – Rue Wiertz 60, 1047 Брюссель, Бельгія, тел.: +32 28 лютого 45185, e-mail: andrzej.grzyb@europar.europa.eu;
- Голова Підкомітету з питань безпеки і оборони ЄП Анна Фотига - Rue Wiertz 60, 1047 Брюссель, Бельгія, тел.: +32 28 лютого 45356, e-mail: anna.fotyga@europarl.europa.eu;
- Верховний представник Європейського союзу у закордонних справах і політиці безпеки Федеріка Могеріні - 1049 Brussels, Rue de la Loi / Wetstraat 200, тел.: +32 2 584 11 11; +32 (0) 2 295 71 69;
- Голова комітету Європейського парламенту у закордонних справах Ельмар Брок - Rue Wiertz 60, 1047 Bruxelles, Belgique, тел.: +32 2 28 49013 (Брюссель), +33 3 881 76902 (Страсбург);
- Верховний комісар ООН з прав людини Зейд Раад аль-Хусейн - Palais des Nations CH-1211 Geneva 10, Switzerland, тел.: +41 22 917 9220;
- Президент Європейської Комісії Жан-Клод Юнкер - 1049 Brussels, Belgium Rue de la Loi / Wetstraat 200, e-mail: president.juncker@ec.europa.eu;

Для отримання більш детальної інформації, будь ласка, звертайтеся:

Енджей Череп – jedrzej.czerep@odfoundation.eu

Людмила Козловська – lyudmylakozlovska@odfoundation.eu

Фундація «Відкритий Діалог»